

KDYŽ UČITELÉ MAJÍ OBAVY: NEGATIVNÍ OČEKÁVÁNÍ JAKO ANTECEDENTY POSTOJŮ K INKLUZIVNÍMU VZDĚLÁVÁNÍ

WHEN TEACHERS HAVE CONCERNS: NEGATIVE EXPECTATIONS AS ANTECEDENTS OF ATTITUDES TOWARD INCLUSIVE EDUCATION

Jakub Pivarč

Katedra pedagogiky a aplikovaných disciplín, Pedagogická fakulta, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem

Abstrakt

Obavy učitelů z inkluzivního vzdělávání (IV) představují formu negativních očekávání a představují antecedenty postojů. Cílem studie bylo adaptovat nástroj CIES-SF pro měření obav do českého prostředí a zjistit, do jaké míry jeho jednotlivé dimenze predikují postoje učitelů k IV měřené škálou AIS. Konfirmační faktorová analýza na vzorku 1273 učitelů základních škol potvrdila 4-faktorovou strukturu ($CFI = 0,999$, $RMSEA = 0,018$) a vysokou reliabilitou české verze CIES-SF ($\omega = 0,94$). Učitelé deklarovali vysoké obavy, nejvíce z pracovní zátěže, nejméně z akademických standardů. Regresní analýza odhalila, že akademické standardy, obtíže při vyučování a pracovní zátěž byly významnými prediktory (zatímco obavy ze zdrojů nikoliv), přičemž učitelé s vyššími obavami v těchto oblastech vykazovali negativnější postoje k IV. Výsledky naznačují, že intervence by měly prioritně adresovat obavy z akademických standardů a výukových obtíží prostřednictvím metodické podpory.

Klíčová slova: obavy; CIES-SF; postoje; inkluzivní vzdělávání; učitelé; základní školy

Abstract

Teachers' concerns about inclusive education (IE) represent negative expectations and are antecedents of attitudes. This study adapted the CIES-SF instrument to the Czech context and examined how its dimensions predict teachers' attitudes toward IE measured by the AIS scale. Confirmatory factor analysis with 1,273 primary school teachers confirmed a 4-factor structure ($CFI = .999$, $RMSEA = .018$) and high reliability ($\omega = .94$). Teachers reported high concerns, particularly regarding workload and least regarding academic standards. Regression

analysis revealed that academic standards, teaching difficulties, and workload significantly predicted attitudes (resource concerns did not), with higher concerns associated with more negative attitudes toward IE. Interventions should prioritize addressing concerns about academic standards and teaching difficulties through methodological support.

Keywords: *concerns; CIES-SF; attitudes; inclusive education; teachers; primary schools*

1 ÚVOD

Obavy učitelů z inkluzivního vzdělávání (IV) představují specifickou formu negativních očekávání spojených se zaváděním inkluzivních opatření. Výzkumu obav je věnována menší pozornost než postojům a self-efficacy učitelů (Yan & Deng, 2019). Porozumění tomu, v jakých konkrétních oblastech učitelé pocítují obavy ze zvýšených nároků, nejistoty či selhání, je pro úspěšnou implementaci IV klíčové. Pro měření tohoto konstruktů byl vyvinut nástroj CIES-SF (Concerns about Inclusive Education Scale – Short Form; Sahli Lozano et al., 2022), který v souvislosti se zaváděním IV zjišťuje míru obav ve čtyřech oblastech: *Poskytované zdroje* (dostupnost financí, personálu a pomůcek), *Obtíže při vyučování* (udržení kázně, věnování pozornosti jednotlivým žákům, stres učitele), *Akademické standardy* (pokles výkonu školy, učitele i žáků bez speciálních vzdělávacích potřeb) a *Pracovní zátěž* (nedostatečný čas na přípravu, chybějící finanční kompenzace za dodatečnou práci, celkové pracovní vytížení).

2 TEORIE

Vztah mezi obavami a postoji učitelů k IV dokumentuje řada studií (např. Yan & Deng, 2019). Z teoretického hlediska lze na obavy nahlížet jako na antecedenty postojů (Ajzen et al., 2018). Zatímco postoje představují hodnotící dimenzi konceptu (je IV dobré či špatné), obavy se týkají odhadů pravděpodobnosti negativních scénářů – například že IV přinese časovou zátěž, výukové komplikace nebo pokles výkonů žáků. Mechanismus působení spočívá v tom, že agregace těchto jednotlivých očekávání vyúsťuje v celkové pozitivní nebo negativní hodnocení, čímž se následně formuje výsledný postoj učitele k IV.

Ačkoliv postoje učitelů z českých základních škol jsou vůči IV spíše rezervované až negativní (Pivarč, 2024), zůstává otázkou, které konkrétní obavy k těmto postojům přispívají. V českém kontextu dosud nebylo zkoumáno, jaký vztah mají jednotlivé faktory obav měřené nástrojem CIES-SF k celkovým postojům. Tato znalost je přitom důležitá pro cílené intervence zaměřené na změnu postojů učitelů.

Cílem tohoto výzkumu proto je (1) adaptovat CIES-SF pro použití v českém prostředí a analyzovat faktorovou strukturu včetně vnitřní konzistence nástroje; (2) identifikovat míru obav učitelů v souvislosti s IV; a (3) zjistit, do jaké míry jednotlivé faktory škály CIES-SF predikují postoje učitelů k IV.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Data byla získána prostřednictvím on-line dotazníku v roce 2025 od 1273 učitelů běžných základních škol v ČR (52,2 % vyučujících na II. stupni). Vzorek zhruba odpovídá struktuře učitelské populace v ČR z hlediska pohlaví (85,1 % žen), věku ($M = 48,4$ let, $SD = 10,1$) i praxe ve školství ($M = 21,2$ let, $SD = 11,6$).

Obavy z IV byly měřeny českou verzí 12položkového dotazníku CIES-SF (Sahli Lozano et al., 2020). Nástroj se skládá ze 4 subškál (zdroje, obtíže při vyučování, akademické standardy, pracovní zátěž), přičemž každá obsahuje 3 položky hodnocené na 4bodové škále od *vůbec se neobávám* po *mám velmi vážné obavy*. Originální verze vykazuje dobrou reliabilitu subškál ($\omega = 0,74\text{--}0,88$). Adaptace do českého prostředí proběhla metodou zpětného překladu za účasti autora a rodilého mluvčího angličtiny a následně byla ověřena kognitivním interview s devíti českými učiteli. Postoje učitelů k IV byly měřeny validovanou českou verzí 8položkového nástroje *Attitudes to Inclusion Scale* (AIS; Pivarč, 2024).

Pro ověření konstruktové validity české verze CIES-SF byla provedena konfirmační faktorová analýza (CFA) s využitím metody nevážených nejmenších čtverců adjustované pro průměr a rozptyl implementované v balíčku *lavaan*. Vnitřní konzistence nástroje a jeho subškál byla hodnocena pomocí koeficientu McDonaldovo omega (ω). Pro identifikaci, do jaké míry jednotlivé faktory CIES-SF predikují postoje učitelů, byla využita regresní analýza.

4 VÝSLEDKY / OČEKÁVANÉ VÝSLEDKY

Výsledky CFA potvrdily, že česká verze CIES-SF vykazuje 4faktorovou strukturu s vynikající shodou s daty (CFI=0,999, TLI=0,998, RMSEA=0,018, SRMR=0,030). Všechny faktorové zátěže položek se pohybovaly v rozmezí $\lambda = 0,63\text{--}0,88$ ($p < 0,001$) a korelace mezi faktory byly v rozmezí $r = 0,61\text{--}0,92$ ($p < 0,001$), přičemž nejsilnější vztah byl identifikován mezi faktory obtíže a akademické standardy ($r = 0,92$). CIES-SF vykazuje také vysokou reliabilitu ($\omega = 0,94$), stejně jako jeho subskály ($\omega_{\text{zdroje}} = 0,84$; $\omega_{\text{obtíže při vyučování}} = 0,82$; $\omega_{\text{akademické standardy}} = 0,85$; $\omega_{\text{pracovní zátěž}} = 0,77$).

Učitelé deklarovali celkově vysoké obavy z IV ($M = 2,59$, $SD = 0,68$). Nejvyšší obavy se vztahovaly k pracovní zátěži ($M = 2,73$), následované obavami ze zdrojů ($M = 2,65$) a obtížemi při práci se žáky ($M = 2,66$). Nejnižší úroveň obav byla zaznamenána u akademických standardů ($M = 2,31$).

Regresní model vysvětlil 47,7 % variance v postojích k IV ($f^2 = 0,92$, $p < 0,001$). Akademické standardy ($\beta = -0,31$, $p < 0,001$) a obtíže ($\beta = -0,30$, $p < 0,001$) byly nejsilnějšími prediktory – učitelé s vyššími obavami v těchto oblastech vykazovali výrazně negativnější postoje. Pracovní zátěž měla slabší efekt ($\beta = -0,11$, $p < 0,001$). Obavy ze zdrojů ($\beta = -0,05$, $p = 0,078$) se ukázaly jako marginálně nevýznamný prediktor při kontrole ostatních faktorů.

Tabulka 1

Výstup regresní analýzy se závisle proměnnou AIS (postoje k inkluzivnímu vzdělávání)

	B	SE	β	<i>t</i>	p	95% CI
Konstanta	6,770	0,121		55,749	< 0,001	6,532 do 7,008
Zdroje	-0,082	0,047	-0,045	-1,765	0,078	-0,174 do 0,009
Obtíže	-0,538	0,060	-0,302	-8,917	< 0,001	-0,656 do -0,419
Akademické standardy	-0,517	0,057	-0,312	-9,135	< 0,001	-0,628 do -0,406
Pracovní zátěž	-0,207	0,056	-0,114	-3,712	< 0,001	-0,316 do -0,090

N = 1273; AIS: $R^2 = 0,477$; CI – konfidenční interval.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Výsledky studie přinášejí empirické důkazy o vztahu mezi specifickými obavami a postoji učitelů z českých základních škol k IV. Pro měření obav z IV byla

vůbec poprvé použita česká verze CIES-SF. CFA replikovala 4faktorovou strukturu identifikovanou Sahli Lozano et al. (2022), kteří vyvinuli tento 12položkový nástroj jako zkrácenou formu původního 21položkového CIES (Sharma & Desai, 2002).

Zjištěná vysoká míra obav učitelů koresponduje s jejich převážně negativními postoji k IV, což je v souladu s jinými studiemi (např. Warnes et al., 2022). Klíčovým zjištěním je, že akademické standardy a obtíže při vyučování představovaly nejsilnější prediktory postojů, zatímco nejvýraznější obavy ze zdrojů a pracovní zátěže byly slabšími prediktory. Možným vysvětlením je, že obavy z pracovní zátěže mohou představovat spíše univerzální pragmatickou obavu mezi učiteli, kdežto obavy z akademických standardů a výukových obtíží pravděpodobně odrážejí hlubší hodnotová přesvědčení o účelu vzdělávání, a proto silněji diferencují mezi učiteli s odlišnými postoji.

Pro praxi to znamená, že intervence zaměřené na změnu postojů by měly prioritně adresovat obavy z poklesu akademických výkonů a výukových obtíží prostřednictvím cílené metodické podpory a sdílení příkladů dobré praxe. Samotné navyšování zdrojů nebo snižování pracovní zátěže nemusí být spojeno se změnou postojů bez systematické podpory pedagogických kompetencí učitelů pro práci v heterogenních třídách.

6 LITERATURA

- Ajzen, I., Fishbein, M., Lohmann, S., & Albarracín, D. (2018). The influence of attitudes on behavior. In D. Albarracín & B. T. Johnson (Eds.), *The handbook of attitudes: Volume 1: Basic principles* (2nd ed., pp. 197–255). Routledge.
- Pivarč, J. (2024). Czech validation of the Attitudes to Inclusion Scale and the Intention to Teach in Inclusive Classroom Scale among primary school teachers. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 25(3), 485–499. <https://doi.org/10.1111/1471-3802.12739>
- Sahli Lozano, C., Wüthrich, S., Büchi, J. S., & Sharma, U. (2022). The concerns about inclusive education scale: Dimensionality, factor structure, and development of a short-form version (CIES-SF). *International Journal of Educational Research*, 111, 101913. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2021.101913>
- Sharma, U., & Desai, I. (2002). Measuring concerns about integrated education in India. *The Asia-Pacific Journal on Disabilities*, 5(1), 2–14.

- Warnes, E., Done, E. J., & Knowler, H. (2022). Mainstream teachers' concerns about inclusive education for children with special educational needs and disability in England under pre-pandemic conditions. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 22(1), 31–43. <https://doi.org/10.1111/1471-3802.12525>
- Yan, T., & Deng, M. (2019). Regular education teachers' concerns on inclusive education in China from the perspective of concerns-based adoption model. *International Journal of Inclusive Education*, 23(4), 384–404. <https://doi.org/10.1080/13603116.2018.1435741>